

BOLYAI FARKAS
ÉS
GAUSS FRIGYES KÁROLY
LEVELEZÉSE

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL SZERKESZTETTÉK, JEGYZETEKKEL

ÉS ÉLETRAJZZAL ELLÁTTÁK

SCHMIDT FERENCZ ÉS STÄCKEL PÁL

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA

1899.

402847

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEÉMIA
KÖNYVTÁRA

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

M. TUD. AKADEÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvt. 4326/196 J.

Előszó.

Száz éve, hogy BOLYAI FARKAS és GAUSS a göttingai egyetemen találkoztak s mint rokonérezelmű és minden nemes iránt lelkesülő ifjak, szoros barátságot kötöttek. Személyes érintkezésük ugyan nem tartott soká, hiszen két évi együttlét után a sors különböző utakra terelte őket, de ezen rövid idő alatt kötött benső barátságuk életük alkonyáig sem szűnt meg. Levelezésük egyrészt vonzó képét adja a fiatal Gaussnak, ki fölfedezésről-fölfedezésre jutva, még életében halhatatlan dicsőséget arat, másrészt meghatóan mutatja Bolyainak — e mélyen gondolkozó nagy elmének — szakadatlan küzdelmét az iránta oly kegyetlen és mostoha sorssal, mely megakadályozza nagy reményekre jogosító ifjusága gyümölcseinek megérlelését, de nem képes sem eszméi iránt való lelkesedését, sem pedig minden nemes és szép iránt hevülő szívének melegét apasztani. A kiengesztelő sors kegyelmét látjuk abban, hogy Bolyainak fia, János, az absolut geometria megalkotásával legyőzi azt az ősrégi problémát, melynek megfejtésén atyja egész életén át sikertelenül fáradozott, csodálatos módon találkozva Gauss-szal, ki róla a következőket mondja: «Ich halte diesen jungen Geometer v. Bolyai für ein Genie erster Grösse».

Bolyai és Gauss levelezéséből eddig csak töredékek jelentek meg. A göttingai Királyi Tudományos Társulat előzékenységének s a Magyar Tudományos Akadémia támogatásának köszönhetjük, hogy ezúttal az egész levelezés a Tentamen új kiadásának szép és előkelő alakjában jelenik meg. Az Akadémia támogatása egyszersmind lehetővé tette, hogy a két kiváló férfi levelezéséhez Bolyaira vonatkozó egyéb leveleket, néhány levél hű másolatát és magyarázó jegyzeteket is csatolhattunk függelék gyanánt. Nagybecsű, az egész tudományos világot hálára kötelező támogatásukért, SZILY KÁLMÁN úrnak, az Akadémia főtitkárának, dr. KÖNIG GYULA tanár úrnak, az Akadémia osztály-titkárának és BRENDÉL MÁRTON tanár úrnak, a Gauss-Archivum őrének e helyen is legőszintébb köszönetünket fejezzük ki.

Hasonlóképen köszönetet mondunk KONCZ JÓZSEF és BEDŐHÁZI JÁNOS marosvásárhelyi tanár uraknak, akik Bolyai Farkas és János szellemi hagyatékát reánk nézve a legnagyobb előzékenységgel hozzáférhetővé tették, valamint ENGEL FRIGYES tanár úrnak (Lípcsében), aki bennünket a szöveg korrekturájánál hathatósan támogatott.

Végül kötelességünknek tartjuk, hogy a Franklin-társulatról is megemlékezzünk, mert azzal, hogy a nyomtatásra vonatkozó minden kívánságunkat teljesítette és költséget és fáradságot a mű mintaszerű kiállítására nem kímélt, oly munkát nyújtott, mely méltón sorakozik a nyomda-ipar elsőrangú termékei mellé.

Budapest és Kiel, 1898 augusztus havában.

Schmidt Ferencz és Stäckel Pál.

A levelek tartalomjegyzéke.

	Lap
I. Gauss—Bolyai. Braunschweig, 1797. szeptember 29	1—2
Gauss értesíti Bolyait megérkezéséről. — Meghívja <i>Braunschweigba</i> , hogy onnan együtt térjenek vissza <i>Göttingába</i> .	
II. Gauss—Bolyai. Braunschweig, 1798. április 21	3—4
Leírja <i>Braunschweigban</i> töltött napjait. — Április 23-án ismét vissza akar térni <i>Göttingába</i> . — Megjelöli útjának irányát az esetre, ha Bolyai elébe akarna menni.	
III. Gauss—Bolyai. Braunschweig, 1798. szeptember 30	5—7
Leírja utazását <i>Göttingából Braunschweigba</i> . — További támogatást remél <i>a hercegtől</i> . — STAMFORD tábornok a mennyiségtan különböző részeit Gaussal együtt óhajtja tanulni. — Nyolcz nap multán <i>Helmstedtbe</i> akar utazni. — Uj lakásának czíme. — Tiszteletét küldi göttingai ismerőseinek. — Óva inti MURHARD-tól.	
IV. Bolyai—Gauss. Göttinga, 1798. október 29	8—9
A válasz késésének oka, hogy hazulról még nem kapott pénzt. — Gauss távollétét nehezen tudja megszokni. — Érintkezése IDE-vel. — Az üdvözeteket átadta. — Reméli, hogy Gauss-t Braunschweigban meglátogathatja.	
V. Gauss—Bolyai. Braunschweig, 1798. november 29	10—12
Ajánlja a levelek megjelölését. — A barátság ünnepnapja. — Jövője még nagyon bizonytalan. — <i>Disquisitiones arithmeticae</i> című munkájának eddig még csak első hét íve van kinyomatva. — PFAFF-nál volt Helmstedtben. — Pfaff jellemzése. — Kéri Bolyait, hogy mielőbb látogassa meg.	
VI. Bolyai—Gauss. Göttinga, 1798. december 30	13—14
Elfogadja a levelek megjelölését. — MURHARD Erdélyben van. — IDE. — Kemény tél. — Ujévi üdvözetek.	
VII. Gauss—Bolyai. Braunschweig, 1799. január 9	15—16
Helyzete előnyösen javul. — A herceg támogatását továbbra is élvezi. — A bölcsészet doktora akar lenni. — A <i>Disquisitiones arithmeticae</i> -ből még csak 11 ív	

	Lap
van kinyomatva. — MURHARD plágiuma. — ESCHENBURG udvari tanácsos felesége meghalt. — Szebb jövő reménye.	
VIII. Bolyai—Gauss. Göttinga, 1799. márczius 2	17
LICHTENBERG meghalt. — Szeretne Braunschweighból sört kapni. — Kevesebbet dohányzik. — Utiköltséget vár hazulról.	
IX. Bolyai—Gauss. Göttinga, 1799. márczius 20	18
Lemond a kért sörrel. — SEIDE folytatja LICHTENBERG előadásait. — Várja az utiköltséget. — IDE. — WINIKERS.	
X. Bolyai—Gauss. Göttinga, 1799. április 7	19—20
Festéket küld ZIMMERMANN udvari tanácsos számára. — Nem kap semmi hírt hazulról. — SEYFFER.	
XI. Gauss—Bolyai. Braunschweig, 1799. április 22	21—22
Megküldi a festék árát. — Április 30-án lesz 22 éves. — Meg akarja látogatni ZACH-ot <i>Gothában</i> . — A <i>Disquis. arith.</i> -ből 16 ív kész. — Doktori értekezése. — KÄSTNER-nek « <i>A Mennyiségtan Története</i> » című munkájáról. — SEYFFER számára levelet mellékel.	
XII. Bolyai—Gauss. Göttinga, 1799. május 12	23
Megkapta hazulról a váltót, de nagy levonásokkal. — Május 20-án Gausst szeretné meglátogatni és június 5-én gyalog akar indulni hazafelé.	
XIII. Gauss—Bolyai. Braunschweig, 1799. május 17	24—25
Örülni fog, ha Bolyai ígését beváltja és meglátogatja, hogy hazájába térése előtt még egyszer viszontláthassák egymást. Valamely harmadik helyen óhajt vele találkozni, melynek megválasztását Bolyaira bízta.	
XIV. Bolyai—Gauss. Göttinga, 1799. május 20	26
A találkozás helyéül <i>Clausthal</i> -t és idejéül május 24-ikét jelöli meg.	
XV. Bolyai—Gauss. Göttinga, 1799. május 28	27—28
Visszaérkezik <i>Göttingába</i> . — MURHARD élményei Magyarországon. — Magyar dohányt küld. — Megírja erdélyi lakása címét.	
XVI. Gauss—Bolyai. Braunschweig, 1799. május 29	29—30
<i>Braunschweigba</i> érkezett. — A jövőben folytatandó levelezésről. — Szerencsés utat és boldog jövőt kíván hazájába térésekor.	

- XVII. Bolyai—Gauss. Pest, 1799. szeptember 11 ... 31—33
 Menti hallgatását. — Leírja útját: június 5-től kilencz nap alatt gyalog *Göllin*-
gából Regensburgba, onnan a Dunán *Bécsbe*. — *Pesten* veszélyesen megsebesül. —
 Június utolsó napján a bécsi Práterben. — Július utolsóján hajón Magyarország
 felé. — Augusztus utolsóján *Pesten* pipázott és Gaussra gondolt. — Kéri Gauss
 arczképét.
- XVIII. Gauss—Bolyai. Helmstedt, 1799. december 16 ... 34—38
 Megkapta Bolyainak Pestről keltezett levelét. — Julius 16-án Helmstedtben
 a *philosophia doktorává* avatták. Doktori értekezésének tartalma; v. TEMPELHOFF
 tábornok bírálata erről. — Utazása Góthába elmaradt. — *Helmstedtben* PFAFF-nál
 lakik. — Közli vizsgálatait a geometria alapvető fogalmairól. — Az évszázad
 utolsó napjának megünneplése.
- XIX. Bolyai—Gauss. Kolozsvár, 1800. április 13 ... 39—41
 1799 őszén hazaérkezett. — Báró KEMÉNY-nél nevelői állást vállalt. — Megismer-
 kedik BENKŐ ZSUZSANNÁ-val, későbbi feleségével. — Többet foglalkozik most köl-
 tészettel, mint matematikával. — Csak kevés barátja van. — Leírja szerencsét-
 lenségét, mely *Pesten* érte.
- XX. Bolyai—Gauss. Domáld, 1802. szeptember 11 ... 42—44
 «Meddig hallgatunk még?» — Híreket kér Göttingából. — Kéri Gauss munkáit. —
 Egyszerű vízemelő gép felől tudakozódik. — Megnősült. — A *domáldi* pusztán
 lakik. — Sok gondja van. — Levelet csatol SEYFFER számára.
- XXI. Gauss—Bolyai. Braunschweig, 1802. december 3 ... 45—47
 Hosszas hallgatását helyzetének bizonytalan voltával menti. — 1800-ban hus-
 vétkor elhagyta Helmstedtet és azóta Braunschweigben tartózkodik. — 1801 Szent-
 Mihály havában jelent meg a *Disquisitiones arithmeticae*. Azóta a nemrég felfede-
 zett *Ceres* és *Pallas* bolygókkal foglalkozik. — Helyzetének javulása. — Pétervárra
 hívják. — Örül Bolyai családi boldogságán. — Czélszerű vízemelő gépet nem
 tud ajánlani. — Lichtenberg és Kästner állásának betöltéséről. — Jobb jövő
 reménye.
- XXII. Bolyai—Gauss. Kolozsvár, 1803. február 27 ... 48—53
 Örül, hogy Gauss — habár híressé lett — föntartja barátságukat. — *Ceres* pályájára
 vonatkozó adatokat kér. — Értésíti fiának JÁNOS-nak születéséről (1802 decz. 15).
 Felesége szüleinél van Kolozsvárott. — Tarthatatlan helyzete anyósával és anyósa
 által megrontott feleségével. — «A lányoknak ne higgy, okulj példámon.» —

Leírja az 1802. október 26-iki földrengést. — Nem dohányzik többé. — Kéri Gaussst, hogy műveit VADAS PÁL jénai deákkal küldje el.

XXIII. Gauss—Bolyai. Braunschweig, 1803. június 20 ..... 54—55

Sajnálattal vette tudomásul Bolyai családi boldogtalanságát. — Szerencsét kíván fia születéséhez. — A *Disquisitiones*-t és néhány csillagászati értekezést Regensburgba küldte VADAS-nak. — Nem fogadta el a meghívást Pétervárra. — Néhány nap múlva Brémába utazik OLBERS-hez.

XXIV. Bolyai—Gauss. Domáld, 1804. márczius 1 ..... 56—58

Meghívja Gaussst Erdélybe. — Ismét pipázik és Gaussra gondol. — Gauss munkáit VADAS-tól megkapta. — Családjában ismét helyreállt a béke. — Atyja 74 éves korában, 1804. február 17-én meghalt. — Még atyja halála előtt meghívták a *marosvásárhelyi* kollégiumba a mennyiségtan és fizika tanárának. — Gaussnak bort szeretne küldeni. — A legjobb matematikai és fizikai munkák felől kérdezősködik. — A naptárban előforduló uralkodó planetákról bővebb felvilágosítást kér. — (A levél befejezése hiányzik.)

XXV. Gauss—Bolyai. Braunschweig, 1804. június 28 ..... 59—62

Szerencsét kíván a családi béke helyreállításához. — Válaszol Bolyai kérdéseire. — Leírja utazását *Brémába* és *Góthába*, valamint megismerkedését későbbi nejével, OSTHOFF JOHANNÁ-val. — Megválasztották a *párisi* és *göttingi* akadémia külső tagjává. — Utóirat: Bolyainak a nőkről festett képe nem illik az ő Johannájára.

XXVI. Bolyai—Gauss. Maros-Vásárhely, 1804 szeptember 16 ..... 63—66

Az ajánlott munkák nagy része nincs meg a könyvtárakban. — A tükör sextansról. — A Bécsen át, Zeyk úr közvetítésével küldött bort Gauss esküvőjére szánta. — Ismételve inti: «A szerelem lázas vízió.» — Családi ügyek. — Megküldi a «*Parallelak göttingiai teoriája*» című munkáját. — Nem tudja a hibát megtalálni. — Kéri Gauss igazságos bírálatát. — E levélhez van csatolva a

Theoria Parallelarum ..... 67—74

Ad Theoriam Parallelarum Supplementum ..... 75—78

XXVII. Gauss—Bolyai, Braunschweig, 1804. november 25 ..... 79—83

Hosszas hallgatását avval menti, hogy egyrészt a most felfedezett harmadik új bolygó, a *Juno* sok dolgot ad neki, másrészt pedig avval, hogy szerette volna Bolyait eljegyzéséről értesíteni, mely csak három nappal ezelőtt történt meg. — Menyasszonyának jellemzése. — «Az élet az örökké viruló tavasz ragyogó színeiben áll előttem.»

Lap

A *Theoria parallelarum* bírálata: az akadályok, melyekbe ütközött, a szirtek ama csoportjához tartoznak, melyeken Gauss is hajótörést szenvedett; de reméli, hogy még életében azokon átjárt talál; azonban örülni fog, ha Bolyai ebben megelőzi és minden nehézséget leküzd.

XXVIII. Bolyai—Gauss. Maros-Vásárhely, 1807. deczember 18 ... 84—89

Panaszkodik a három évig tartó hallgatás miatt. — Szíve mélyéből örül barátja dicsőségének, de annál inkább lehangolja őt saját szomorú helyzete. — Sikertelen fáradozásai a paralellák theoriájában majdnem elvették a geometria iránti előszeretetét és életkedvét, de vigasztalást talál tanári működésének eredményeiben. — Részletesen ír korán érett öt éves fiáról, JÁNOS-ról. — Különféle kérdések különösen az iránt, vajjon a küldött bor megérkezett-e? — Még egyszer a tükör-sex-tansról. — Továbbra is szerencsét kíván Gaussnak dicsőséges útjához és családi életéhez, míg ő majd a lemondás művészetében gyakorolja magát.

XXIX. Gauss—Bolyai. Göttinga, 1808. május 20 ... 90—92

Aggódott a miatt, hogy leveleire három éven át nem kapott választ. — 1807. november hónapja óta *Göttingában* van, mint az astronomia tanára s a csillagvizsgáló intézet első igazgatója. — 1805 október 9-én megnősült. — Már két gyermeke van: JÓZSEF és VILMA. — Visszaemlékezések a Göttingában együtt töltött évekre. — Csak öt üveg bor érkezett meg épen. — Nehány kérdésre válaszol. — *Theoria motus* című műve sajtó alatt van. — Ajánlja HARDING *Csillagterképét*.

XXX. Gauss—Bolyai. Göttinga, 1808. szeptember 2 ... 93—94

Leírja családi boldogságát. — A *Theoria motus*-nak már több mint fele elkészült. — Számelméleti kutatásainak haladásáról. — BARTELS. — Kérdősködik Bolyainak és fiának, JÁNOS-nak hogylétéről. — «A legnagyobb élvezet nem az igazság bírása, hanem annak felkutatása.»

XXXI. Bolyai—Gauss. Maros-Vásárhely, 1808. deczember 27 ... 95—97

A választ HEGEDŰS révén megkapta, ki egyszersmind Gaussnak gipszből készült arczképével is megajándékozta. — Az arczkép megtekintésekor felmerült gondolatai. — Örül Gauss dicsőségének és szerencséjének. — Keserűen panaszkodik kutatásainak meddőségéről. — JÁNOS úgy testileg, mint szellemileg szépen fejlődik.

XXXII. Bolyai—Gauss. Marosvásárhely, 1816. április 10 ... 98—101

«Ráismersz-e még e hangra, mely hozzád szól?» — «Ifjuságunk ragyogó napja hadd áraszsza még egyszer éltető sugarait a jövő aggkor dermesztő jegére.» — Részletesen ír a most már 14 éves JÁNOS-ról. — Fiát két év múlva Göttingába akarja küldeni, hogy ott Gauss vezetése alatt tanulhassa a matematikát. —

Szeretné, ha fiát Gauss magához venné és kérdi, hogy ezen két év alatt fiával a mennyiségtannak milyen részeit vegye át. — Kérdezősködik göttingai ismerősei felől. — Panaszkodik rossz szüretéről, vesztett pöreiről s a pénz értékcsökkenése okozta veszteségéről.

XXXIII. Bolyai—Gauss. Maros-Vásárhely, 1831. június 20 . . . . . 102—105

«Tarts rövid pihenőt dicsőséges pályádon és szentelj néhány pillanatot a barátságoknak.» — «Számталanszor gondoltam rád és nem kételkedem, hogy te is megemlékeztél rólam néha-néha.» — «Néma szoborként állok barátjaim sírhantjai fölé hajolva.» — Fia JÁNOS már főhadnagy a műszaki csapatban; az ő kérésére elküldi fia rövid értekezését, mely a sajtó alatt levő *Tentamen*-nek függeléke (*Appendix*). — «Többet ad a te véleményedre, mint egész Európáéra.» — Kiméletlen bírálatot kér. — Négy éven át volt özvegy. — Második feleségétől származó fia GERGELY már öt éves. — «Örvendeztess meg minél előbb válaszoddal — önts belém új életet.»

Utóirat: Megjegyzések János *Appendix*-ére.

XXXIV. Bolyai—Gauss. Maros-Vásárhely, 1832. január 16 . . . . . 106—107

«Nyujtsd felém még egyszer jobbodat — a letűnt század álmai újra visszatérnek.» Fiának művét a megelőző levéllel elküldte, de nem tudja elképzelni, hogy a cholera-járvány alatt hová juthatott; ezért újra elküldte Zeyk Józsefnek azzal a kéréssel, hogy azt Gausshoz juttassa. — Őt sem kímélte meg a járvány. — Fia János Lembergben kinyomatta a sajtóhibák jegyzékét. — Ujra kéri Gauss véleményét.

XXXV. Gauss—Bolyai. Göttinga, 1832. márczius 6 . . . . . 108—113

A megelőző két levelet Zeyk átadta. — Az első levélre azért nem válaszolt rögtön, mert az *Appendix* megérkezésére várt; azonfölül igen nyomott hangulatban volt. — Második nejét is elvesztette. — Megemlékezik öt gyermekéről. — Anyja még él és nála lakik.

«Áttérek most fiad munkájára»: János művének tartalma csaknem egészen összevág már 30—35 évvel ezelőtt tett saját vizsgálataival. Föltett szándéka volt, hogy a míg él, semmit sem visz a nyilvánosság elé, de mindent pontosan följegyez. Most, hogy öreg barátjának fia megelőzte, e fáradságos munka alól föl van mentve. — János jelzései rövidek és találók, de kívánatosnak tartaná, ha az Absolut Geometria alapfogalmai czélszerű elnevezéseket kapnának. — Erre vonatkozó javaslatai. — A háromszög területére vonatkozó tantételnek geometriai bizonyítása. — Felszólítja Jánost, hogy foglalkozzék a tetraeder térfogatának meghatározásával. — A geometria alapfogalmainak rendszeres tárgyalása megköveteli a sík létezésének bizonyítását. — Kant állítása, hogy a tér csak a szemlélet

formája, téves. — Válaszol az ifjúkori barátokra vonatkozó kérdésekre. — Logarithmustáblákról.

XXXVI. Bolyai—Gauss. Maros-Vásárhely, 1835. április 20. . . . . 114—118

A *Tentamen* teljes elkészülte előtt nem akart válaszolni, azonfelül kedvező alkalomra várt, hogy mindkét kötetet nagyobb költség nélkül küldhesse el Gaussnak. — A *Tentamen* tartalmának és irányának részletes ismertetése. — Panaszkodik az elismerés hiányáról. — Gauss véleményét óhajtaná ismerni. — Tiszteletét küldi Gauss anyjának. — Ismét bort akar küldeni. — Második felesége is meghalt. — Fiának, Jánosnak, példátlan szívtelensége és hálátlansága.

XXXVII. Bolyai—Gauss. Maros-Vásárhely, 1835. október 4. . . . . 119—121

A bort egy Bécsben tartózkodó tanítványával elküldte. — A *Tentamen*-ből még egy példányt küld. — WIRTH-nek, a demagógnak csillagászati ábrándjairól.

XXXVIII. Bolyai—Gauss. Maros-Vásárhely, 1836. október 3. . . . . 122—124

Kérdezősködik a bor megérkezése felől. — Művének megbíralása ne tartsa vissza Gauss attól, hogy levelére válaszoljon; reá nézve munkája amúgyis csak makulatura. — Sürgősen kér választ.

XXXIX. Gauss—Bolyai. Göttinga, 1836. október 23. . . . . 125—127

A válasz azért késett, mert a bor megérkezését akarta bevélni. — Jelenleg mágnességgel és elektromossággal, valamint a hannoverai mértékek és súlyok rendezésével foglalkozik. — Köszönetet mond a *Tentamen* megküldéseért; e műben becsületes törekvést talált alaposságra és önállóságra. — Panaszkodik a közönség részvétlensége fölött.

XL. Bolyai—Gauss. Maros-Vásárhely, 1848. január 18. . . . . 128—131

«Beesteledett: Te megkaptad méltó jutalmadat, az enyém csak belső nyugalom.» — «A matematika számára itt nincs talaj.» — Ismét bort akar küldeni. — Gauss arczképét kéri. — Szeretné megtudni címét annak az orosz munkának, mely az övéhez hasonló. — A végtelen sorok konvergenciájáról.

XLI. Gauss—Bolyai. Göttinga, 1848. április 20. . . . . 132—135

Bolyai levelét, mint rég letűnt idők szózatát, fájdalmas meghatottsággal olvasta. — «Igaz, hogy életemben sok elismerésben részesültem; de az öröm az élet keserűségének századrészevel sem ér föl.» — Több ifjúkori barátjuknak haláláról. — Kéri, hogy álljon el a bor küldésétől. — A végtelen sorok konvergenciájáról. — LOBATSCHESKY geometriai kutatásai a parallelák theoriájáról. (1840). — Elküldi kínai papíron készült arczképét.

XLII. Bolyai–Gauss. Maros-Vásárhely, 1853. február 6 ———— 136–140

«Barátaim sírhantjai között járva, úgy érzem, hogy az enyémre majdan csak egyetlen egy borul.» Sokszor gondol Gaussra; egészségére poharat ürített KREIL-lel. — A forradalom borzalmi Erdélyben. — Már szeretne meghalni. — Elküldi utolsó művét: egy rövid vázlatot 1851-ből. — Örökre búcsút vesz régi barátjától.

Bolyai Farkas és Gauss levelezése.

Gauss—Bolyai.				Bolyai—Gauss.			
I.	Braunschweig	1797.	IX. 29.				
II.	«	1798.	IV. 21.				
III.	«	1798.	IX. 30.				
IV.	.....	.....	.....	IV.	Göttinga	1798.	X. 29.
V.	«	1798.	XI. 29.				
VI.	.....	.....	.....	VI.	«	1798.	XII. 30.
VII.	«	1799.	I. 9.				
VIII.	.....	.....	.....	VIII.	«	1799.	III. 2.
IX.	.....	.....	.....	IX.	«	1799.	III. 20.
X.	.....	.....	.....	X.	«	1799.	IV. 7.
XI.	«	1799.	IV. 22.				
XII.	.....	.....	.....	XII.	«	1799.	V. 12.
XIII.	«	1799.	V. 17.				
XIV.	.....	.....	.....	XIV.	«	1799.	V. 20.
XV.	.....	.....	.....	XV.	«	1799.	V. 28.
XVI.	«	1799.	V. 29.				
XVII.	.....	.....	.....	XVII.	Pest	1799.	IX. 11.
XVIII.	Helmstedt	1799.	XII. 16.				
XIX.	.....	.....	.....	XIX.	Kolozsvár	1800.	IV. 13.
XX.	.....	.....	.....	XX.	Domáld	1802.	IX. 11.
XXI.	Braunschweig	1802.	XII. 3.				
XXII.	.....	.....	.....	XXII.	Kolozsvár	1803.	II. 27.
XXIII.	«	1803.	VI. 20.				
XXIV.	.....	.....	.....	XXIV.	Domáld	1804.	III. 1.
XXV.	«	1804.	VI. 28.				
XXVI.	.....	.....	.....	XXVI.	Maros-Vásárhely	1804.	IX. 16.
XXVII.	«	1804.	XI. 25.				
XXVIII.	.....	.....	.....	XXVIII.	«	1807.	XII. 18.
XXIX.	Göttinga	1808.	V. 20.				
XXX.	«	1808.	IX. 2.				
XXXI.	.....	.....	.....	XXXI.	«	1808.	XII. 27.
XXXII.	.....	.....	.....	XXXII.	«	1816.	IV. 10.
XXXIII.	.....	.....	.....	XXXIII.	«	1831.	VI. 20.
XXXIV.	.....	.....	.....	XXXIV.	«	1832.	I. 16.
XXXV.	«	1832.	III. 6.				
XXXVI.	.....	.....	.....	XXXVI.	«	1835.	IV. 20.
XXXVII.	.....	.....	.....	XXXVII.	«	1835.	X. 4.
XXXVIII.	.....	.....	.....	XXXVIII.	«	1836.	X. 3.
XXXIX.	«	1836.	X. 23.				
XL.	.....	.....	.....	XL.	«	1848.	I. 18.
XLI.	«	1848.	IV. 20.				
XLII.	.....	.....	.....	XLII.	«	1853.	II. 6.